Book Reviews

- G.W.J. Drewes, Ph. van Akkeren, Een gedrocht en toch de volmaakte mens. De Javaanse Suluk Gatolotjo, uitgegeven, vertaald en toegelicht. Proefschrift R.U. te Utrecht, 1951. Uitgeverij Excelsior, s-Gravenhage. 161 blz. met afz. 28 blz. varianten.
- F.D.K. Bosch, Roelof Goris, Prasasti Bali, diterbitkan oleh Lembaga Bahasa dan Budaja Universitas Indonesia I, N.V. Masa Baru, Bandung, 1954. Inscripties voor Anak Wungcu, door Dr. Roelof Goris (Band I).

- ,
In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 111 (1955), no: 1, Leiden, 109-112

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

BOEKBESPREKING

Ph. van Akkeren, EEN GEDROCHT EN TOCH DE VOLMAAKTE MENS. De Javaanse Suluk Gaṭolotjo, uitgegeven, vertaald en toegelicht. Proefschrift R.U. te Utrecht, 1951. Uitgeverij „Excelsior”, 's-Gravenhage. 161 blz. met afz. 28 blz. varianten.

Aan Poensen, de auteur van zo menige belangwekkende bijdrage over Javaanse zaken, danken wij de eerste bekendmaking van de Suluk Gaṭolotjo. Hij gaf daarvan een gedeelte in vertaling in het licht in de *M. N. Z. G.* (dl. XVII, 1873).

Voor een verklaring van dit bizarre geschrift was de tijd echter nog niet rijp, en ook de kenschetsen die latere geleerden van het werk hebben gegeven, waren weinig passend. De *S. Gaṭolotjo* immers bevat noch de ketterse dromerijen van zeker aan opium verslaafd mysticus, noch is zij een reactie van het gezonde verstand, of een ernstige satire tegen het mystieke gedoe. Zij behoort veeleer tot die Javaanse geschriften, waarin voorstellingen uit het prae-islamietisch verleden welbewust worden gesteld tegenover de leer en de praktijk van de wettische Islam, met de bedoeling de eerste te verwerpen op grond van gebrekkig inzicht in de verhouding van mens en kosmos, en de tweede op grond van hare absurditeit voor degene die beter inzicht in die verhouding verworven heeft.

Het geschrift valt uiteen in twee welonderscheiden gedeelten, waarvan het ene de twistgesprekken van Gaṭolotjo met verschillende groepen godgeleerden behelst, en het andere zijn ontmoeting met Perdjiwati. De eerste episode komt in tal van handschriften afzonderlijk voor, zonder enige aanwijzing van het fragmentarisch karakter, dat schr. eraan toekent op grond van het voorhanden zijn van wat hij als „volledige” redacties beschouwt. Zulk een volledige redactie heeft schr. hier echter niet integraal afgedrukt; hij geeft de twistgesprekken naar een „onvolledig” hs. en de overige gedeelten naar een „volledige” tekst, hetgeen uit philologisch oogpunt niet zonder bedenking is. Schr. gist dat het geschrift — waaronder dan wel de „volledige” *S. Gaṭolotjo* moet worden verstaan — opgesteld zou zijn omstreeks 1830, en wel omdat dit tijdstip het meest waarschijnlijke moment van ontstaan zou zijn van de aan de *S. Gaṭolotjo* verwante *S. Dermaganḍul*. Toen zou er nl. onder invloed van de afloop van de Java-oorlog een zekere geneigdheid tot het Christendom — als waarvan de *S. Dermaganḍul* blijk geeft — te constateren zijn geweest.

Daartegenover moet worden opgemerkt, dat in de *S. Gaṭolotjo* zelf nergens iets blijkt van deze geneigdheid, die trouwens in de mij bekende redactie van de *S. Dermaganḍul* ook slechts aan het einde kort aan de dag treedt, maar allerminst de impuls vormt waaruit het boek is geschreven. Misschien zou men het eer zo kunnen stellen, dat deze geneigdheid een, wellicht door de tijdsomstandigheden bepaald, nieuw element uitmaakt in de ons bekende redactie van de *S. Dermaganḍul*. Want overigens gaat deze, evenals de *S. Gaṭolotjo*, onmiskenbaar uit van de gedachte, dat bij de Javaanse aard alleen Javaanse godsdienst past, en is deswege fel anti-Islamietisch getint.

Zou dit inderdaad het geval zijn, dan moet de kern van de *S. Dermaganḍul* van ouder datum zijn, en dan is het wel zeer verleidelijk, beide werken te beschouwen als reacties op de veldwinnende orthodoxe Islam en ze als zodanig te stellen naast

de Serat Tjenti, die ook steeds partij kiest tegen de orthodoxe en voor de ouderwetse kja'i's. In haar huidige vorm dateert de Tjenti mogelijk uit 1815, doch haar kern is ook alweer ouder. Of er voldoende aanleiding is de S. Gatolotjo omstreeks 1830 te plaatsen, lijkt mij dan ook de vraag.

Een analyse van de structuur van het Gatolotjo-verhaal heeft schr. niet gegeven; zijn suggestie (blz. 8 sub 8) dat een vergelijking met de verschillende gevechten in het lakon-schema van de wajang zou kunnen pleiten voor de juiste plaatsing van de twistgesprekken in deze suluk, laat echter wel zien in welke richting schrijvers gedachten zijn gegaan. Zulk een vergelijking zal men in het werk evenwel tevergeefs zoeken, en met deze suggestie weinig strokend lijkt mij de eveneens op blz. 8 geopperde veronderstelling, dat de minder gave constructie van het verhaal zou zijn te verklaren, door aan te nemen dat een oudere Gatolotjo-geschiedenis later op een niet geheel volmaakte wijze tot deze suluk zou zijn omgewerkt.

Want er is, naar het mij toeschijnt, niet in de eerste plaats sprake van een omwerking van oudere stof — gelijk in de gedrukte uitgave van Tan Khoen Swie —, maar van samenvoeging van afzonderlijke verhaalcomponenten binnen een vertrouwd schema. Een van die componenten is de episode van de twistgesprekken. Dit is op zichzelf reeds een afgeronde suluk; menige suluk bevat niet meer, gelijk door vergelijking met b.v. de S. Samsu Tabarit en de S. Abesi in het licht wordt gesteld. Deze zgn. „Gatolotjo-episode” behoort mede tot het type suluks, waarin degene die de officiële godgeleerden in het ongelijk stelt, naar het uiterlijk allerminst iemand is, van wie veel diepzinnigheid te verwachten lijkt. De vondst van de schrijver van deze suluk is echter, dat het „gedrocht”, dat hij laat optreden als verkondiger van vernietigende oordeelvellingen, het membrum virile is; de phallus is hier onmiskenbaar het symbool van 's mensen diepste wezen, van de volmaakte mens.

In de tweede episode gaat deze *lanang sadjati* op zoek naar de vrouw, Perdjiwati, die hij slechts kan winnen nadat hij het juiste antwoord heeft gegeven op een aantal raadselachtige vragen, die haar dienaressen en zij zelf hem opgeven: alweer een welbekend verhaalmotief, dat ook in Indonesië zeer gewoon is. Het slot wordt gevormd door een allegorische beschrijving van de cohabitatie als symbool van de vereniging met het Al. Met een korte inleiding van 12 strofen vooraf was het verhaal nu kant en klaar, conform het gebruikelijke schema van reisverhaal met diepzinnige intermezzi, uitlopend op het verwerven van de gezochte vrouw(en).

Zulke allegorische beschrijvingen van de cohabitatie zijn op zichzelf ook alweer niet ongewoon. Bij het Kantoor voor de Volkslectuur kreeg men ze van tijd tot tijd ter publicatie aangeboden: een bewijs dat ze tamelijk verbreid waren. Het bijzondere is hier evenwel de koppeling aan de eerste episode — zeker niet zonder goede aanleiding —, en de inpassing van het winnen van Perdjiwati in de eeuwige kringloop der zelfontplooiing van het Al. Terecht heeft Van Akkeren hier als vergelijkingsmateriaal benut het boekje *Sungsang Bawana Balik*, waarvan hij op blz. 35-41 een overzicht geeft en waaruit hij een grafische voorstelling heeft overgenomen.

Men denkt bij de hier gegeven interpretatie van de vereniging van man en vrouw uiteraard allereerst aan de tantrische *maithuna*-ritus, en schr. heeft zonder meer gelijk wanneer hij in deze leer niet ziet een bedenksel van later tijd, doch haar terugvoert tot het prae-islamietisch verleden. Even onmiskenbaar zijn de hernneringen aan de *linga*-verering, zij het dan ook dat verwante beschouwingen uit de Moslimse mystiek van Java — én van Sumatra, trots schrijvers apodictische ontkenning daarvan op blz. 35 — mede in dit schema van wereldinterpretatie zijn verwerkt, in casu de leer aangaande de in het menselijk lichaam gelocaliseerde *bai's*, die in de Maleise literatuur voorkomt in Raniri's *Asrār al-insān*.

In een vijftal hoofdstukken heeft schr. bijeengebracht hetgeen hij ter inleiding van zijn tekstuitgave en zijn vertaling dienstig oordeelde. Het eerste hfdst. (blz. 4-11) handelt over inhoud, vorm en eenheid van de suluk; voorts over de verwantschap

ervan met de Serat Dermaganḍul, en over het milieu en de tijd van ontstaan. Hfdst. II (blz. 12-31) biedt een verzameling gegevens over de *liṅga*-cultus op Java. In hfdst. III (blz. 32-43) bespreekt schr. met gebruikmaking van Kraemers excerpt van de Serat Wirid van Ranggawarsita de *bait*-leer, en geeft hij een overzicht van de moderne versie daarvan, gelijk boven reeds werd vermeld. In de hfdst. IV en V (blz. 44-60) wordt dan tenslotte gewezen op enkele hoofdlijnen in de gedachtengang van de S. Gaṭolotjo en op het mythologische en het nationale element daarin. Los bijgevoegd zijn 28 blz. varianten.

Schrijvers betoog is niet steeds even klemmend; zijn formuleringen zijn dikwijls onduidelijk, en zijn wijze van uitdrukking laat bepaald veel te wensen over, zodat men de neiging gevoelt, menig vraagteken te plaatsen. Van het malle „glans peneris” (blz. 31) had hij Stutterheim liever het monopolie moeten laten; „intreden voor iemand” (blz. 28) is geen Nederlands; ‘Adam, niet ‘Adam (blz. 47), moet juist omgekeerd zijn: ‘Adam, niet ‘Adam; op blz. 48 legt schr. in een citaat uit Kraemers dissertatie iets wat er niet staat; de Engelse Summary is, zoals helaas dikwijls in dissertaties, een verschrikking, en in de vertaling van de Suluk heeft schr., naar mij voorkomt, ook niet steeds het rechte getroffen. Doch stellig komt hem de verdienste toe, een moeilijk en bizar onderwerp aan de orde te hebben gesteld, voor de bestudering daarvan belangrijk materiaal te hebben bijeengebracht, en de richting te hebben aangewezen, waarin de verklaring van deze zonder haar historische achtergrond zo onbegrijpelijke leringen moet worden gezocht. Een proefschrift derhalve, dat trots zijn tekortkomingen een bijdrage vormt tot de kennis van de Javaanse litteratuur en cultuur, te meer welkom nu de tijdsomstandigheden het schrijven van proefschriften niet bevorderen en dissertaties over Javaanse onderwerpen meer en meer tot de zeldzaamheden gaan behoren.

G. W. J. DREWES.

PRASASTI BALI, diterbitkan oleh Lembaga Bahasa dan Budaja Universitas Indonesia I, N.V. Masa Baru, Bandung, 1954. *Inscripties voor Anak Wungçu*, door Dr. Roelof GORIS (Band I).

De verschijning van dit eerste deel der Prasasti Bali is een gelukwens waard, in de eerste plaats aan het adres van Dr. Goris die gedurende hoeveel jaren reeds — naar ik meen loopt het naar de dertig toe — zich heeft toegelegd op het verzamelen van de gegevens die tot deze uitgave moesten leiden, en niet minder aan het adres der historici, archeologen, taalkundigen, beoefenaars van het adatrecht en wie niet al meer, die het overvloedige en rijk geschakeerde materiaal in deze bundel vervat zich ten nutte zullen maken. Dit eerste deel van het gehele Corpus Inscriptionum Balicarum — dat naar schatting uit ten minste zes delen zal komen te bestaan — omvat, behalve een korte inleiding verantwoording aflegend van de opzet en inrichting van het werk, een volledig overzicht van de 172 tot heden bekend geworden inscripties in het Oudbalisch en Oudjavaans, chronologisch geordend en in een elftal groepen ingedeeld, waarbij van elke inscriptie worden vermeld de voor de transcriptie geraadpleegde foto's, de bestaande literatuur, het jaartal en de koningsnaam, het behandelde onderwerp, de gebezigde schriftsoort, de vervolgedicten en de stukken die over hetzelfde onderwerp handelen enz., waarop de transcripties volgen van de 41 tussen 882 en 1040 A.D. — d.i. tot aan de regering van Anak Wungçu — uitgevaardigde oorkonden, benevens de transcripties van een zevental Sanskrit-inscripties van de hand van wijlen Dr. W. F. Stutterheim. Het is een gelukkige gedachte van de bewerker geweest, alle inscripties, dus ook de reeds

vroeger bekend gemaakte, in zijn uitgave op te nemen. Op deze wijze krijgt de gebruiker de beschikking over het volledige materiaal zonder dat hij telkens naar vaak moeilijk toegankelijk geworden publicaties behoeft te worden verwezen. Intussen spreekt het van zelf dat dit deel der Prasasti eerst dan zijn volle profijt zal opleveren wanneer het tweede deel verschenen zal zijn dat ons de vertaling in het Nederlands, een Ringkasan Bahasa Indonesia, een Summary in het Engels en een uitvoerig Woordregister brengen zal. Vooral naar de vertaling in het Nederlands wordt door velen met groot verlangen uitgezien. Moge daarom de verschijning van het tweede deel niet te lang op zich laten wachten.

F. D. K. B.

TE VERWACHTEN RECENSIES

C. C. Berg, *Herkomst, vorm en functie der Middeljavaanse Rijksdelingstheorie*, Amsterdam 1953 (Bosch); Otto Chr. Dahl, *Malgache et Maanjan* (Berg); C. Maxwell Churchward, *Tongan Grammar*, Oxford 1953 (Uhlenbeck); Isidore Dyen, *The Proto-Malayo-Polynesian Laryngeals*, Baltimore 1953 (Berg); J. Gonda, *Sanskrit in Indonesia*, Nagpur 1952 (Teeuw); Dr J. J. A. M. Houben S.J., *De Koran als het woord van God. Inaugurale Rede Nijmegen 1953* (Drewes); N. St. Iskandar, *Udjian Masa* (Drewes); Raymond Kennedy, *Fieldnotes on Indonesia, South Celebes 1949-1950* (Cense); J. H. Neumann, *Karo-Batak-Nederlands Woordenboek*, 1951 (van den Berg); *Nieuw-Guinea, de ontwikkeling op economisch, sociaal en cultureel gebied*, in *Nederlands en Australisch Nieuw-Guinea*, onder hoofdredactie van Dr Ir W. C. Klein, Deel I, II, III, 's-Gravenhage 1953/1954 (Korn); J. Voorhoeve, *Voorstudies tot een beschrijving van het Sranan Tongo* (Neger-engels van Suriname), diss. Amsterdam 1953 (J. P. B. de Josselin de Jong).